

MAĎARČINA

V

PRÍBEH JAZYKA
A VIACJAZYČNOSTI

BRATISLAVE

LUCIA MOLNÁR SATINSKÁ

MAĎARČINA V BRATISLAVE

MAĎARČINA

V

PRÍBEH JAZYKA
A VIACJAZYČNOSTI

BRATISLAVE

LUCIA MOLNÁR SATINSKÁ

Bratislava
slovart
2025

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0689-12 *Slovenčina v kontexte viacjazyčných spoločenstiev na Slovensku* a APVV-17-0254 *Jazykové a komunikačné problémy na Slovensku a ich manažment* a grantmi VEGA č. 2/0118/2012 *Jazyková situácia a jazyková politika na Slovensku v európskom kontexte*, č. 1/0170/18 *Menšinová varieta maďarského jazyka na Slovensku* a č. 2/0014/19 *Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka*.

Recenzenti prof. PhDr. István Lanstyák, CSc., doc. Mgr. Marián Sloboda, Ph.D.

Text © Lucia Molnár Satinská,

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i. 2025

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v., Bratislava 2025

Photographs © Michaela Komorová, Lucia Molnár Satinská 2025

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat' ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-6644-0

www.slovart.sk

pobox@slovart.sk

Venovanie

Pamiatke môjho otca, ktorý si to všetko vymyslel,
a mojej tety Sisi, ktorá mi porozprávala, ako to bolo naozaj,
deťom, Boglárke a Barnabásovi,
bez ktorých by táto práca bola na svete oveľa skôr,
ale viacjazyčnosti by som rozumela oveľa menej,
mame Viere a svokrovcom Kláre a Ottovi,
vďaka ktorým som mala priestor na písanie,
a môjmu mužovi Csabimu za všetku podporu a porozumenie.

Podakovanie

Ďakujem tým, ktorí ma profesionálne sprevádzali na mojej výskumnej ceste: prof. Slavomírovi Ondrejovičovi, doc. Gabriele Múcskovej a mojim kolegyniam a kolegom z oddelenia sociálnej lingvistiky Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ďakujem recenzentom prof. Istvánovi Lanstyákovi a doc. Mariánovi Slobodovi za ich cenné pripomienky k rukopisu. Za konzultáciu k 3. kapitole ďakujem Mgr. Štefanovi Hrivňákovi z Archívu mesta Bratislavy a Múzea mesta Bratislavy. Veľká vďaka patrí aj všetkým mojim respondentkám a respondentom, ktorí sa za tie roky so mnou podelili o svoje jazykové biografie a viedli so mnou dialóg o viacjazyčnosti.

Obsah

Zoznam tabuliek	10
Zoznam obrázkov	11

1. Úvod: Maďarčina v Bratislave v kontexte súčasného skúmania viacjazyčnosti miest	13
Prístupy k skúmaniu viacjazyčnosti miest	15
Jazyková situácia	17
Prístupy k skúmaniu viacjazyčnosti v Bratislave	18
Výskumné východiská	20
2. Úskalia štatistiky: od čísel k ľuďom	22
Vývin etnickej a jazykovej štruktúry mesta	23
Neporovnateľné údaje	28
Od čísel k ľuďom	31
3. Historická a súčasná trajektória maďarčiny v Bratislave	33
Prepletanie identity a dejín mesta	33
Krátka história používania maďarčiny na území dnešnej Bratislavy	35
Prvé zmienky, hľadanie maďarčiny v meste (10. – 17. storočie)	35
Zlaté obdobie prešporskej histórie (18. storočie)	37
Búrľivé a dlhé 19. storočie (1800 – 1918)	40
Turbulentné 20. storočie	51
Kde je maďarčina v Bratislave dnes? (21. storočie)	66
Neviditeľná maďarská identita Bratislavy	69

4. Jazyková krajina Bratislavy: maďarčina vo verejnom priestore	
priestore	70
Jazyková krajina	70
Mestský verejný priestor	73
Pamäť jazykovej krajiny Bratislavy	74
Viacjazyčnosť jazykovej krajiny súčasnej Bratislavy	81
Revitalizácia viacjazyčnosti vo verejnom priestore:	
Stará tržnica	85
(Ne)viditeľnosť maďarčiny vo verejnom priestore Bratislavy	92
Maďarčina v nápisoch	101
 5. Maďarčina v Bratislave a jej hovoriaci: jazyková identita v životopisných rozprávaniach	103
Jazyková biografia	103
Jazyková biografia ako cieľ výskumu	105
Jazyková biografia ako metóda	106
Jazyková autobiografia	106
Jazykové biografie, jazykové ideológie a jazykový manažment	106
Bratislavskí maďarsky hovoriaci v zrkadlách výskumov	108
Staré Bratislavčanky	109
Rodiny	110
Študujúci	113
Poznámka k menám a transkripcii	117
Jazykové biografie maďarsky hovoriacich ľudí v Bratislave	118
Staré Bratislavčanky	118
Rodiny	121
Prichádzajúci	124
Jazykové identity maďarsky hovoriacich v Bratislave	130
Jazyková identita: medzi etnicitou a kompetenciami	130
Identita Prešporáčok	136
Identita vo viacjazyčných „maďarských“ rodinách	142
Identita maďarských študujúcich v Bratislave	147
Od identity k výzvam	148

6. Jazykové výzvy maďarskej komunity v Bratislave	149
Slovenčina – prvoplánová výzva	150
Staré Bratislavčanky	151
Rodiny	155
Prichádzajúci	157
Maďarčina: osvojovanie, odovzdávanie, zachovávanie	164
Osvojovanie maďarčiny	164
Zmeny v používaní maďarčiny u prichádzajúcich	167
Zachovávanie maďarčiny ako jazyková výzva	170
Diskriminácia	184
Používanie maďarčiny na verejnosti	185
„Na Slovensku po slovensky“	193
Reflexia negatívnej skúsenosti	197
Prekonávanie výziev	201
 7. Zhrnutie: Maďarčina v Bratislave: príbeh jazyka a viacjazyčnosti	 202
Použitá literatúra	204
Prílohy	221
Príloha č. 1: Prehľad respondentskej skupiny	221
Príloha č. 2: Otázkové rámce interview	222

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Obyvateľstvo mesta Bratislavy v rokoch 1880 – 2021 podľa národnosti	25
Tabuľka č. 2: Obyvateľstvo mesta Bratislavy v rokoch 1880 – 2021 podľa materinského jazyka	26
Tabuľka č. 3: Ovládanie maďarčiny v Prešporku 1880 – 1910	29
Tabuľka č. 4: Maďarské nápisy v Bratislave (2013)	92
Tabuľka č. 5: Maďarské inštitúcie	98

Zoznam obrázkov

Obrázok č. 1: Reklama na mušt.	76
Obrázok č. 2: Tabuľa Archív mesta Bratislavy.....	76
Obrázok č. 3: Lekáreň sv. Salvatora.....	78
Obrázok č. 4: Sasinkova ulica	79
Obrázok č. 5: Reštaurácia Modrá hviezda	80
Obrázky č. 7 a 8: Ponuka reštaurácie Minerva na Michalskej ulici (2013).	83
Obrázky č. 9a, 9b, 9c: Lákadlá reštaurácie Prešburg z roku 2013	84
Obrázky č. 10a a 10b: Reštaurácia Farmhouse a jej ponuka v roku 2024.....	85
Obrázok č. 11: Trh – Piac – Markt	86
Obrázok č. 12: Program Stará tržnica 2024.....	87
Obrázok č. 13: Plagát Stará tržnica 2024	88
Obrázok č. 14: Toalety v Starej tržnici 2013	89
Obrázok č. 15: Toalety v Starej tržnici 2024	89
Obrázok č. 16: Logo potravín v Starej tržnici	90
Obrázok č. 17: Historická fotografia miesta na rohu Starej tržnice	91
Obrázok č. 18: Výčap U Ernóho (2024)	91
Obrázky č. 19a a 19b: Symbolická funkcia maďarčiny.....	93

Obrázok č. 20a: Pozsonyi Csárda	94
Obrázok č. 20b: Pozsonyi Csárda	95
Obrázok 21a: Slovak Folklore	96
Obrázok 21b: Slovak Folklore	97
Obrázok č. 22: Pozsonyi casino – Pressburger casino – Prešporské kasíno	99
Obrázok č. 23: Kníhkupectvo Kultúra	100
Obrázok č. 24: Základná a materská škola s vyučovacím jazykom maďarským v Podunajských Biskupiciach 2014	100
Obrázok č. 25: Základná a materská škola s vyučovacím jazykom maďarským v Podunajských Biskupiciach 2024	101

1. Úvod: Maďarčina v Bratislave v kontexte súčasného skúmania viacjazyčnosti miest

Je maďarčina v Bratislave doma? Ak áno, v akých sférach a obdobiach? Tieto otázky sa vinú celou knihou. Pokúšam sa v nej vyrozprávať príbeh jazyka v jednom viacjazyčnom meste – príbeh maďarčiny v Bratislave. Toto mesto aj jeho obyvatelia a obyvatelky mali a majú rôzne názvy. V slovenčine budem pre označenie mesta do roku 1918, čiže kým bolo v Uhorsku, používať pomenovanie *Prešporok*. Na označenie po roku 1918, keď sa stalo súčasťou Československa, a keď hovorím o meste všeobecne, naprieč vekmi, používam názov *Bratislava*. Reálne je táto kniha najmä o *Požoni* (*Pozsony*), ktorá je neutrálnym názvom v maďarčine. Neobchádzam ani *Posonium* a *Pressburg*, pretože sa od *Prešporka*, *Bratislavy* a *Pozsonye* (*Požone*) nedajú oddeliť. Tak ako obyvateľstvo, aj tieto názvy boli v minulosti viackrát premiešané a používané v rôznych kontextoch.¹

Maďarčina funguje a fungovala v Bratislave v kontakte s inými jazykmi. Často sa tento kontakt vykresľuje ako konflikt, hoci mnohí hovoriaci ho tak nepociťovali a nepociťujú. V rôznych obdobiach majú prednosť rôzne jazyky. Kedysi pred maďarčinou stála nemčina, dnes slovenčina. Nad nimi bola kedysi latinčina, dnes angličtina. Tie fungovali a fungujú ako lingua franca, širší dorozumievací prostriedok. Popri maďarčine boli a sú v meste prítomné mnohé ďalšie jazyky, v minulosti hlavne čeština, hebrejčina, jidiš, bulharčina, chorvátčina i srbčina, v súčasnosti pribúdajú aj jazyky nových menšín ako vietnamčina, arabčina, perzština, ukrajinčina a ďalšie. Popri týchto jazykoch sú najmä pre jazykovú históriu mesta dôležité aj nespisovné variety, ako napríklad nemecké dialekty alebo prešporáština (označovaná ako mišmaš či miešaný jazyk),

¹ Podrobne o názvoch mesta pozri napríklad Stanislav (1947, s. 13 – 22), Dudeková (2012, s. 12) alebo Tancer (2013, s. 10 – 11).

ktorými sa dorozumievalo viacjazyčné obyvateľstvo. V Bratislave sú tiež prítomné rôzne variety slovenčiny, od tej západoslovenskej až po východoslovenskú. Súvisí to s prisťahovalectvom zo všetkých regiónov Slovenska. Zameranie sa na maďarčinu nevylučuje z analýzy všetky tieto ďalšie jazyky, len určuje uhol pohľadu, z ktorého v tejto knihe na používanie jazyka v meste nazerám.

Maďarčinu som si zvolila, pretože situácia maďarčiny v Bratislave je málo prebádaná a poznatky o nej môžu dobre dopĺňať výskumy o viacjazyčnosti Bratislavy. Niekomu sa môže zdať čudné, že knihu o maďarčine píšem po slovensky. Súvisí to s tým, komu je určená. Primárne ju môžu čítať ľudia, ktorí sa venujú jazykovede a viacjazyčnosti profesionálne, či už pracovne alebo študijne. Sekundárne sa môže dostať k širokej verejnosti, ktorú zaujíma maďarčina v Bratislave a na Slovensku. Môže ísť o slovensky hovoriacich, ktorí majú vo svojom okolí alebo v rodine Maďarov a Maďarky. Môže ísť o dvojязыčných maďarsky hovoriacich, ktorí sa zaujímajú o svoju identitu a rôzne pohľady na ňu. Maďarsky hovoriacemu čitateľstvu sa niektoré veci v tejto knihe môžu zdať dôverne známe. Slovensky hovoriacim môže kniha pomôcť k hlbšiemu porozumeniu niektorých špecifik dvojязыčného života Maďarov a Maďariiek na Slovensku. To môže byť užitočné pre všetky oblasti spolužitia, od rodinného cez susedské až po občianske. Dôležité je zdôrazniť, že toto nie je kniha o Maďaroch v Bratislave, pretože etnicita môže byť premenlivá a pripisovaná na základe rôznych kritérií. Je to kniha o maďarčine v Bratislave, bez ohľadu na to, kto ňou hovorí.

Tento príbeh rozprávam na pozadí svojich výskumov, ktoré som realizovala v rokoch 2009 – 2019 a majú spoločného menovateľa – kvalitatívne rozhovory s maďarsky hovoriacimi rôzneho veku. Od roku 2019 do vydania tejto knihy som sa maďarčine v Bratislave nevzdialila, skôr naopak, priblížila som sa jej ešte bližšie a bytostnejšie, porodila som dve deti, ktoré tiež patria do bratislavskej maďarskej komunity, hoci ich materinský jazyk je slovenský.

Každá kapitola má vlastný ústredný motív a výskumný prístup, ale zároveň sa celou knihou vinú spoločné témy, ako napr. stratégie používania jazyka a jazyková vitalita. Stratégie používania jazyka môžu byť vedomé aj nevedomé (meta)lingvistické aktivity (porov. napr.

Lanstyák 2018a, s. 70). V prípade maďarčiny v Bratislave ide najmä o stratégie odovzdávania a uchovávanía jazyka a tiež manažovania viacjazyčnosti. Jazyková vitalita sa v jazykovede spája s výskumom ohrozených jazykov a súvisí s ich statusom, demografickými faktormi a mierou inštitucionálnej podpory (porov. napr. Giles – Bourhis – Taylor 1977). Tu sa vníma ako životaschopnosť jazyka, čiže to, či a ako sa jazyk odovzdáva a funguje v konkrétnych komunikačných situáciách.

V tejto prvej úvodnej kapitole predstavujem prístupy k skúmaniu viacjazyčnosti miest všeobecne a zhrňujem aj výskumy o Bratislave. V druhej kapitole *Úskalia štatistiky: od čísel k ľuďom* predstavím dostupné štatistiky týkajúce sa etnicity a používania jazykov v meste od roku 1880 do roku 2021. Tretia kapitola, *Historická a súčasná trajektória maďarčiny v Bratislave*, približuje stručné dejiny Bratislavy z pohľadu používania maďarčiny. Zároveň ukazuje, kde všade je maďarčina prítomná v meste dnes. Vo štvrtej kapitole *Jazyková krajina Bratislavy: maďarčina vo verejnom priestore* objavujem jazykové stopy maďarčiny v nápisoch a opisujem ich funkcie. V piatej kapitole *Maďarčina v Bratislave a jej hovoriaci: jazyková identita v životopisných rozprávaniach* predstavujem vybrané skupiny ľudí, ktoré v súčasnej Bratislave hovoria po maďarsky. Konkrétne staré Bratislavčanky, viacjazyčné rodiny a študujúcich, ktorí prichádzajú do hlavného mesta za štúdiom z južného Slovenska. Približujem ich jazykové biografie a prístupy k identitám. V šiestej kapitole *Jazykové výzvy maďarskej komunity v Bratislave* pracujem ďalej s dátami z rozhovorov s hovoriacimi a opisujem výzvy spojené s osvojovaním si slovenčiny, osvojovaním si a udržaním maďarčiny a problém jazykovej diskriminácie. Na záver v *Zhrnutí* sumarizujem hlavné poznatky o maďarčine v Bratislave.

PRÍSTUPY K SKÚMANIU VIACJAZYČNOSTI MIEST

Súčasný skúmanie jazykov miest do veľkej miery súvisí s ich viacjazyčným charakterom. Ten môže vyplývať z historickej situácie aj z demografických zmien spôsobených napríklad migráciou obyvateľstva. To všetko sú podnety pre výskum jazykov miest. Samozrejme,

je dôležité rozlišovať medzi spoločenskou a individuálnou viacjazyčnosťou mesta. Mesto môže byť viacjazyčné, keď má niekoľko úradných jazykov (ako napríklad Brusel), pričom jeho obyvatelia môžu byť aj jednojazyční (v prípade Bruselu hovoriaci flámmčinou alebo francúzštinou). Alebo môžu byť viacjazyční len obyvatelia mesta, ktoré je oficiálne jednojazyčné (ako napríklad Berlín, kde sa miestne jazykové komunity vzdelávajú a svoje úradné veci vybavujú v nemčine).²

Jazykový charakter mesta sa dá určiť viacerými spôsobmi. Základným bodom pre orientáciu bývajú štatistické údaje uvádzané v sčítaniach ľudu. Živá viacjazyčnosť mesta môže byť meraná aj jazykovou diverzitou jazykovej krajiny, čiže nápisov vo verejnom priestore. Tie môžu byť vytvárané zhora ako oficiálne tabule a aj zdola, v komerčnej sfére či nelegálnymi grafiti. Sú to väčšinou kvantitatívne prístupy, ktoré prinášajú základnú orientáciu v priestore. Jazyková identita obyvateľiek a obyvateľov mesta sa už zo štatistických údajov zisťuje ťažšie. Preto sa do jej skúmania zapájajú kvalitatívne metódy, napríklad rozhovory, zúčastnené pozorovanie či analýza diskurzu. Používanie jazykov súvisí s mocou a je úzko prepojené s platnou legislatívou a celkovou jazykovou politikou na lokálnej i štátnej úrovni.

Vzťahy medzi jazykmi v mestskom priestore sa skúmajú z rôznych pohľadov a rôzne sa interpretujú. Dobrou pomôckou pre orientáciu v literatúre o jazyku a meste je monografia *Language and the City* (Mac Giolla Chríost 2007). Zhrňajú sa v nej (najmä sociologické) poznatky o koncepte mesta, opisujú sa základné mestské sociolingvistické výskumy a novšie teórie jazykového plánovania s dôrazom na ekolingvistiku. Načrtávajú sa tiež tri roviny dôležité pre súčasné skúmanie jazyka mesta: miesto, identita a moc. Marilyn Martin-Jones a Deirdre Martin vo svojej knihe *Researching Multilingualism: Critical and ethnographic perspectives* (2017) predstavujú prehľad zmien, ktoré sa udiali v sociolingvistike za posledných 20 rokov. Pozornosť výskumu sa upriamila

² Pre hlbšie poznanie druhov bilingvizmu pre slovenské čitateľstvo porov. napr. knihu zostavenú Jozefom Štefánikom *Antológia bilingvizmu* (2004) alebo knihu Tove Skutnabb-Kangas *Menšina, jazyk a rasizmus* (2000).

smerom k etnografii, kritickému prístupu a reflexivite. Pohybuje sa na štyroch osiach:

- a) výskum viacjazyčných repertoárov a identít,
- b) výskum diskurzov, predpisov a politík na rôznych úrovniach,
- c) výskum viacjazyčnej komunikácie v online priestore,
- d) viacjazyčnosť vo výskume: hlasy, identity a výskumná seba-reflexia.

Vo svetových veľkomestách je nemožné skúmať jazyk mesta v singulári. Mnohé z nich sa globalizáciou a migráciou stali miestom superdiverzity, miestom s veľkým počtom používaných jazykov na jednom mieste.³ Jan Blommaert a Ben Rampton (2011) tvrdia, že superdiverzita ako jav vyžaduje paradigmatickú zmenu v prístupe k skúmaniu jazyka a spoločnosti. Hlavná zmena je vo východiskách, namiesto predpokladu homogenity a stability je podľa nich potrebné od začiatku pri výskume jazyka, jazykových skupín a komunikácie počítať s mobilitou, premiešavaním sa, politickou dynamikou a historickým určením. V rovine komunikácie sa čoraz väčší dôraz kladie na multimodálnu analýzu, teda na súbežné skúmanie viacerých použitých modov komunikácie, nielen jazykového (hovoreného alebo písaného modu), ale v súčinnosti s obrazom, pohybom, nejazykovými zvukmi, štruktúraciou priestoru a pod.

JAZYKOVÁ SITUÁCIA

V slovenskom kontexte sa pri mestách často hovorí o *jazykovej situácii*. Jej definícia nie je jednoznačná. Na jednej strane je to situácia jazyka (jedného) v kontexte jeho rôznych variet (spisovnej, nárečovej a ďalších), na druhej ide o situáciu jazykov (viacerých) v kontakte a o okolnosti ich používania v jednom priestore (krajiny, mesta, spoločenstva). *Encyklopédia Beliana* definuje jazykovú situáciu ako „všeobecný spoločenský stav, v ktorom sa príslušné jazyky nachádzajú a vyvíjajú na určitom území (v krajine, teritóriu) v určitom časovom období a v určitých politických, sociálnych

³ Termín *superdiverzita* sa stal populárny vďaka práci Stevena Vertovca (2007) a inšpiroval mnohé výskumy. Výskumné pracoviská špeciálne so zameraním na superdiverzitu vznikli napríklad v britskom Birminghame a Manchestri.

a kultúrnych podmienkach, napríklad jazyková situácia vo Francúzsku, súčasná jazyková situácia na Slovensku, jazyková situácia v Európskej únii a jej budúcnosť alebo jazyková situácia v Južnej Amerike“ (zv. 7, 2013, s. 445). Plurál „príslušné jazyky“ používaný v tejto definícii, ako aj výber príkladov naznačujú potenciálne vždy prítomnú viacjazyčnosť v jazykovej situácii.

Ján Kačala (1997, s. 101) chápe jazykovú situáciu ako viac-rozmerný pojem, ako istý komplexný stav jazyka so zreteľom na jestvujúce medzijazykové a mimojazykové vzťahy. Vníma tri rozmery jazykovej situácie: 1) vlastný jazykový, 2) medzijazykový, 3) mimojazykový. Juraj Dolník považuje jazykovú situáciu za ťažiskový pojem slovenskej sociolingvistiky, ktorý zahŕňa množstvo aspektov. Tiež vymedzuje jej tri zložky: 1) sociálnu, ktorá zahŕňa stratifikáciu spoločnosti tvorenú používateľmi jazyka alebo jazykov, 2) komunikačnú, ktorú predstavujú komunikačné sféry – funkčné (zhodujúce sa so sférami spoločenskej činnosti) a situačné (určené prostredím, kde prebieha komunikácia), 3) jazykovú, ktorá obsahuje jazyky používané v príslušnom štátnom útvere a ich ďalšie rozčlenenie (2013, s. 351).

V nadväznosti na predchádzajúce definície *jazykovú situáciu* chápem ako pôsobenie jazykov a jazykových variet v danom geografickom priestore vo všetkých komunikačných sférach.

PRÍSTUPY K SKÚMANIU VIACJAZYČNOSTI V BRATISLAVE

Viacjazyčnosť mesta, ktoré dnes voláme Bratislava, bola dlho v jazykovedných kruhoch prehliadaná, a to napriek tomu, že Bratislava prešla za posledných sto rokov búrlivými spoločenskými zmenami, úzko súvisiacimi aj s používaním jazykov. V 60. rokoch 20. storočia prebehol výskum hovorenej podoby jazyka slovenských miest, no Bratislava z neho bola vynechaná, a to práve pre svoju jazykovú diverzitu. Výskum sa vtedy sústreďoval na umiestňovanie jazyka miest na os medzi spisovný slovenský jazyk a nárečie. Bratislava bola celkom mimo tejto osi, predstavovala prostredie, ktoré bolo

jazykovo zmiešané, a preto by sa ju nedalo jednoducho zaradiť (porov. Ondrejovič 2007; Satinská 2015a).

Jazyk Bratislavy býva tiež predmetom etnologických či historických štúdií, ide však o akýsi vedľajší produkt ich hlavného výskumného zámeru. Dôležitými publikáciami z tejto oblasti sú *Taká bola Bratislava* (Salner a kol. 1991) a samostatné publikácie jej hlavných autorov *Premeny Bratislavy* Petra Salnera (1998) a *Z Prešporka do Bratislavy* Daniela Luthera (2009). V týchto publikáciách sa Bratislava často opisuje ako trojjazyčná: slovensko-nemecko-maďarská. Predpokladaná trojjazyčnosť mesta sa neskúma bližšie, nie je analyzovaná, býva len ilustrovaná dobovými anekdotami, komentármi v tlači alebo fotografiami nápisov z oblasti obchodov a služieb.

Po roku 2000 sa objavujú sociolingvistické výskumy prístupujúce k tejto téme novými metódami. Ide predovšetkým o výskum Jozefa Tancera zameraný na jazykové biografie viacjazyčných hovoriacich narodených v medzivojnovom období (Tancer 2010; 2016) a moje práce, na ktoré nadväzujem aj v tejto knihe.⁴

Inštitút pre verejné otázky (IVO) realizoval v roku 2012 pre Maďarský inštitút v Bratislave prieskum názorov obyvateľov Bratislavy pod názvom *Bratislava – mesto slovenskej kultúry, či viacerých kultúr*. Neoddeliteľnou súčasťou týchto kultúr sú aj ich jazyky. Výsledky prieskumu boli publikované spolu s nápadmi, ako podporiť komunitné aktivity maďarskej menšiny v Bratislave, v maďarskej tlači na Slovensku (Zahorán – Kollai 2013). Prieskum potvrdzuje, že obyvatelia vnímajú viackultúrnu minulosť mesta (maďarskú, nemeckú, židovskú), ale už menej k nej vedia priradiť konkrétne pamiatky. Prieskum tiež potvrdzuje, že obyvatelia Bratislavy nie veľmi tolerujú a akceptujú inonárodných susedov.

Situáciu migrantov v Bratislave – Novom Meste približuje publikácia *Migranti v meste: prítomní a (ne)viditeľní* (Hlinčíková – Chudžíková – Gallová Kriglerová – Sekulová 2014). Venuje sa aj

⁴ Konkrétne ide o moju diplomovú prácu *Trilingválna Bratislava: sociolingvistický pohľad* (Satinská 2011) a z nej vychádzajúce štúdie (Satinská 2012a; 2012b; 2015b), moju dizertačnú prácu *Jazyková situácia a jazyková politika na Slovensku: Bratislava* (Satinská 2015a) a následné štúdie (Satinská 2016a; 2016b; Molnár Satinská 2017a).

migrantským jazykovým problémom, ktoré sú prekážkou pri nadväzovaní kontaktov s väčšinovým obyvateľstvom či jazykovom vzdelávaní detí.

Sondou do používania názvov ulíc maďarsky hovoriacich Bratislavčanov je štúdia Júlie Lovisek (2009). Realizovala dotazníkový výskum o tom, či Maďari v Bratislave používajú slovenské alebo maďarské miestne názvy, historické alebo súčasné. Potvrdil sa predpoklad generačného rozdielu, staršia generácia (ľudia narodení pred rokom 1950) používa v maďarskom prejave maďarské názvy ulíc, mladšia slovenské s maďarskými príponami.

VÝSKUMNÉ VÝCHODISKÁ

Pri opisovaní výskumu vo viacjazyčnom prostredí je dôležité odkryť aj svoje vlastné jazykové pozadie, pretože môže ovplyvniť výskum na viacerých rovinách. Na jednej strane to priamo ovplyvňuje interpretáciu získaných dát, ich pochopenie a vyhodnocovanie. Na druhej strane to môže ovplyvniť samotné získavanie dát v závislosti od toho, ako sú výskumníci a výskumníčky vnímaní komunikačnými partnerkami a partnermi vo výskume. Neznamená to, že sa tým ovplyvňuje hodnota výskumu.

Opíšem preto na tomto mieste aj svoje jazykové pozadie a stručnú jazykovú biografiu. Narodila som sa v Bratislave v roku 1986 a vyrastala som ako jednojazyčné slovenské dieťa. Ako prvé cudzie jazyky som si osvojovala nemčinu a angličtinu v škole. Neskôr, v gymnaziálnom veku, k nim pribudli aj základy francúzštiny a latinčiny. V tom čase som sa začala zaujímať aj o maďarčinu. Obaja moji rodičia ovládali maďarčinu z detstva (otec si ju osvojil ako materinský jazyk v 40. rokoch 20. storočia, mama ako staromaterinský jazyk v 50. rokoch 20. storočia) a používali ju pred nami ako deťmi, keď nechceli, aby sme im rozumeli. Keď som mala 15 rokov, začala som sa maďarčinu učiť ako cudzí jazyk. Najprv som chodila na súkromné hodiny k našej rodinnej známej, starej Prešporáčke. Neskôr som dva roky, stále ako gymnazistka, chodila na kurz do Maďarského inštitútu v Bratislave. Po maturite som odišla študovať

do Prahy a učenie sa maďarčiny som prerušila. Ku koncu vysokoškolských štúdií som však absolvovala ročný pobyt v Balassiho inštitúte v Budapešti, ktorý som ukončila certifikátom úrovne C1. Z Prahy a Budapešti som sa na doktorandské štúdium do Bratislavy vracala s diplomom z anglistiky, slovistiky a komparatistiky a jazykovým vybavením „starej Prešporáčky“, hoci som sa nemčinu a maďarčinu naučila ako cudzie jazyky. Pri písaní diplomovej aj rigoróznej práce na Karlovej univerzite v Prahe som všetky tieto jazyky využila – moje práce sa týkali trojjazyčnej Bratislavy a Dunaja v stredoeurópskej literatúre. V Bratislave som pokračovala vo výskume viacjazyčnej Bratislavy.

Vo výskumných rozhovoroch som predstavovala mladú výskumníčku, jazykovedkyňu, zaujímajúcu sa o život a jazyky v Bratislave. Pri organizovaní stretnutia som vždy dala najavo, že ovládam aj maďarčinu, pri stretnutí som upresnila, že som sa ju naučila ako cudzí jazyk. Vekovo som mala najbližšie k najmladšej generácii, čo sa prejavilo aj v otvorenosti rozhovorov. Stredná generácia korešponduje s generáciou mojich rodičov, najstaršia s generáciou mojich starých rodičov. U týchto generácií zas vekový rozdiel prispel k istej bezprostrednosti, keďže ma vnímali ako rovesníčku svojich detí a vnúcat. To, že som sa prezentovala ako Slovenka hovoriaca po maďarsky, ako Bratislavčanka, mohlo do istej miery ovplyvniť vyjadrenia v rozhovoroch, ako aj spôsob, akým respondenti a respondentky hovorili o niektorých témach.

Môj vzťah k maďarčine sa vyvíjal aj v období výskumu, pretože som sa počas neho zoznámila so svojim budúcim manželom, ktorý je tiež Maďar zo Slovenska. V čase písania tejto knihy žijeme v dvojjazyčnom manželstve a vychovávame dve dvojjazyčné deti. Stala som sa súčasťou maďarskej Bratislavy a komunity, ktorú som skúmala. Môj pohľad teda osciluje medzi pohľadom zvonka a zvnútra.